

Corsendonk® bier

Pater zacht en donker

Agnus pittig en blond

CORSENDONCA

Trimestrieel tijdschrift
19de jaargang
Nr. 3 september 2001
ISSN 0779-5786

v.u.: Roger Van Mierlo
Draaiboom 4
2360 Oud-Turnhout

Kantoor van afgifte : Oud-Turnhout

VOOR AL UW FEESTEN

ALTA RIPA

Engelstraat 6 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45.01.01

VERZEKERINGSKANTOOR

JAN AERTS

ALLE VERZEKERINGEN

St.-Antoniusstraat 20 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/42.30.92

© *CORSENDONCA* : Alle artikels overgenomen uit ons driemaandelijks tijdschrift moeten de vermelding "*Uit Corsendonca*" dragen, met de jaargang, nummer, pagina en de naam van de auteur.

Omslagillustratie : *De Molen*. Aquarel (2000) van Gustaaf Aerts

CORSENDONCA

Voorwoord

Tijdens de zomermaanden zijn onze twee jongste publicaties tot de eindfase gekomen. Het drukken en het inbinden van de werken voltooien in de loop

van de volgende weken.

Het boek "*50 jaar parochie Zwaneven*" is op 1 augustus 2001 definitief afgesloten voor de voorintekening. Het aantal voorintekeningen liep ver boven onze verwachtingen, liefst 610 boeken zijn nu reeds in bestelling. Het boek zal op 750 exemplaren gedrukt worden zodat er een naverkoop kan volgen van 140 boeken. Deze worden exclusief door onze kring te koop aangeboden aan 606 fr. of 15 euro. Voor bijbestellingen kan u terecht bij onze bestuursleden of door overschrijving van dit bedrag via rekeningnummer 646-6074380-60 van de Heemkundekring Corsendonca.

Voor onze tweede publicatie "*Oud-Turnhout de tijd van toen II*" loopt nu de voorintekening. De prijzen houden we traditiegetrouw zo laag mogelijk. Onze leden kunnen één exemplaar bestellen aan 500 fr. of 12.39 euro. Bijkomende exemplaren kosten bij voorintekening 625 fr. of 15.49 euro. Na 4 november zal het boek te koop worden aangeboden voor 726 fr. of 18 euro. Meer info kan u vinden in de bijgevoegde folder. "*Oud-Turnhout de tijd van toen II*" is Oud-Turnhout bekeken door de bril van Isidoor Mertens, en geschreven door zijn hand. Isidoor laat de oude dorpsfiguren en gewoonten herleven, zijn uitspraken en zijn anekdotes brengen u terug naar

de tijd van toen. "Oud-Turnhout de tijd van toen" deel 1 van dezelfde auteur was op minder dan drie maanden uitverkocht, wij verwachten van zijn nieuwe werk een geëvenaard succes. Het boek zal net zoals "Oud-Turnhout de tijd van toen" deel 1, op 600 exemplaren worden gedrukt.

Wij nodigen nu reeds onze leden uit op ons Heemkunde weekend van november. Noteer het weekend 10/11 november in uw agenda, ook jij bent welkom op de deze voorstellingen :

Het boek "*Oud-Turnhout de tijd van toen II*" zal worden voorgesteld in de **raadszaal van het gemeentehuis** op **zaterdag 10 november 2001 te 20 uur.**

Het boek "*50 jaar parochie Zwaneven*" zal worden voorgesteld in de **parochiekerk van Zwaneven** op **zondag 11 november 2001** na de misviering van **10.15 uur.**

Beide werken verschijnen medio november en zijn zodoende een ideaal kerst- of nieuwjaarsgeschenk.

Jan Sels

Voorzitter Heemkundekring Corsendonca

Een schrijver uit eigen dorp

Jan Veulemans

Op vrijdag 23 november 2001 geeft de Oud-Turnhoutse schrijver Jan Veulemans een voordracht met als thema "Schrijven in Vlaanderen". Hij leest ook uit eigen werk. De gewezen personeels directeur bij Janssen Pharmaceutica schrijft al meer dan vijftig jaar. Hij publiceerde een aardig aantal dichtbundels, want poëzie is zijn levensgezel. Daarnaast schreef hij ook romans en novellen, meestal in een sterk poëtische taal. Als erkenning voor zijn werk ontving Jan Veulemans in 1997 de gemeentelijke cultuurprijs. Enkele bekende werken zijn: Alles gehad, Niet tot elke prijs, Recht op God en tabak, Verzamelde gedichten, Vogelvrij dagboek, Want ik zeg stilte, enz. Wie op voorhand al een boek van Veulemans wil lezen, kan nu reeds een boek ontlenen in onze bibliotheek.

Praktisch:

- Wanneer: vrijdag 23/11/2001 om 20 uur
- Waar: De Djoelen (bovenzaal)
Iedereen is welkom / De toegang is gratis
Inschrijven ten laatste op 21/11/2001 via de bibliotheek van Oud-Turnhout.
Sint-Bavostraat 3
Tel. (014) 45.36.36

De archeologische potentie in een bouwplan bij Eigen te Oud-Turnhout

Naar aanleiding van een bouwplan bij Eigen te Oud-Turnhout rees de vraag in hoeverre daar archeologische waarden bedreigd zouden kunnen worden. Hier volgt een eenvoudige eerste verkenning van de situatie ter plaatse, beperkt tot wat hier "het plangebied" genoemd wordt. Het feitelijke bouwplan is overigens kleiner!

De bodem

De verkenning start met het nazien van de bodemkaart die in 1967 voor Turnhout en ruime omgeving gepubliceerd werd.¹ Van deze heel gedetailleerde kaart is een vereenvoudigde weergave gemaakt. In de legenda zien we de voornaamste bodemsoorten terug:

PRIVATE:

Zbm		
Zcm		Z : zandgronden
Zdm		S: lemige zandgronden
Zem		P: lichte zandleemgronden
Sem		b: droge
Sep		c: matig droge
		d: matig natte
		e: natte

¹ De kaart is van 1967. Voor de beschrijving zie: Baeyens, 1973.

Pfp		f: zeer natte
		m: dikke antropogene bovenlaag
		p: op lemige grond
Zcg		g: duidelijke ijzer en/of humus B horizont
Zdg		

Lemige zandgronden komen alleen vlak langs de Aa voor. Voor het overige overheersen de zandgronden. Overal in het gebied komen dikke antropogene akkerdekken voor, ook in het dal van de Aa, tot pal aan de beek. Dit fenomeen komt ook in andere zandgebieden voor en wijst op intensief gebruik van het cultuurland. Vermoedelijk werden deze akkergronden gemaakt door een deel van de dikke bovenlaag van hogere akkers het dal in te schuiven. Droge gronden komen alleen in de zuidhoek van het plangebied voor. Verder naar het noorden wordt de bodem steeds natter en langs de Aa liggen echt natte gronden. In dit gedeelte van het Aa-dal geeft de bodemkaart geen veen aan, niet aan de oppervlakte en niet in de ondergrond.

Op de bodemkaart zijn hoogtelijnen aangegeven met een interval van 1 meter. Op grond hiervan is een hoogtekaart gemaakt. Het plangebied is het hoogste in het zuiden: even boven +24m en daalt naar de Aa toe, waar de bodem op even onder +22m ligt. Aan de overzijde van de Aa stijgt de bodem weer tot +23 meter. De hoogste plekken in de omgeving reiken tot even boven +25m terwijl iets verder stroomafwaarts een vlak breed dalgebied ligt op een niveau tussen +21 en 22 meter. Het plangebied bevindt zich dus op de overgang tussen deze twee dominante niveaus.

Wat betreft de archeologische potentie wijst dit alles vooral naar de zuidhoek van het plangebied. Ferraris² wijst op zijn kaart als "Eigen" een plek aan op die hoogste gronden, vlak aan grasland dat op lage gronden wijst. Ook het centrum van het Tempeliers/Johannietersbezit (zie hierna) lag juist boven 24m+. Wel moet bedacht worden dat tot ieders verbazing aan Steenakker bij Breda tot pal aan de beekjes nog bewoning uit de Romeinse periode werd aangetroffen.³

Toponymie

De tweede stap in deze verkenning wordt gemaakt aan de hand van de namen van gehuchten, velden, wateren etc: de toponymie. De namenschat van Turnhout (inclusief Oud-Turnhout) werd in het proefschrift van A.M. Marynissen uitvoerig behandeld, zij het dat de namen lang niet altijd gelokaliseerd werden.⁴ Dit ongepubliceerde werk was niet voor deze verkenning beschikbaar. Daarom is gebruik gemaakt van een studie van de nederzettingnamen door Buiks en Leenders die een "update" is van de "Gehuchtnamen in de Antwerpse Kempen".⁵ Zij behandelen ook Turnhout (incl. Oud-Turnhout) en Eigen is een van de nederzettingen die besproken worden.

De oudst gevonden vermelding van de naam Eigen dateert uit 1368. Met kleine spellingswisselingen bleef de naam tot op heden bestaan. Dit is een reeks vermeldingen:

² Kaart van ca. 1773, heruitgegeven als Gemeentekrediet, 1965.

³ Recent onderzoek, nog niet gepubliceerd. Mededeling G.v.d.Eynde, stads-archeoloog Breda.

⁴ Marynissen, 1985.

⁵ Buiks en Leenders, 1994, Helsen en Helsen, 1978.

1368. Item opt Eyghen; eusel op dEygen; opte Lare op dEygen[ARAB, RK 45015, 24r, 30r, 41r.].
1368. opdeygen, beemt ind'eigen, Lysbet uten eyghen [Van Gorp, 1934, 82.].
1410. opt deygen; opt eyghen[ARAB, RK 45017, 32v, 44v.].
1417. opt eyghen eusel[ARAB, RK 45018, 36r.].
1500. eusel geheiten dEijghen eusel, gel. in dEijg [Marynissen, 1985, 110.].
1514. Op d'eygen[TAXT 7 (1935) 155.].
1525. int Eygenbroeck, aent Eygenstraetken [Marynissen, 1985, 110, 111.].
1651. (huis en hof) gel. int Eijghen[Marynissen, 1985, 109.].
- <1741. int Eijgenbroeck sekeren bempt gen. d'Eijgenbempdekens[Marynissen, 1985, 110.].
1775. D'Eygen hameau.[Gemeentekrediet, 1965]
1847. (naamloos).
1857. (naamloos).
1893. Eyke[Peeters, 1893.].
1895. (naamloos).
1970. Eigen.

Eigen was in de 19^e eeuw nog een gehucht met een compacte groep hoeven en een rijtje huizen. Vermeld worden Eigenbroek, Eigeneusel, Eigenbeemdeke en het Eigenstraatje. Deze benamingen duiden erop dat Eigen over enig "gehuchtstoebehoren" beschikte, zoals bij een oud gehucht normaal is.

De naam Eigen is niet uitzonderlijk. Te Baarle ligt onder Hertog het gehucht Zondereigen. Ook in Diest is er een gehucht Zondereigen.⁶ Bij Den Bosch ligt de Polder van der Eigen en bij Abcoude in Utrecht een Eigenpolder. Te Son ligt een gehucht Eige.

⁶ Brekelmans, 1965, 119.

In Belgisch Limburg ligt Eigenbilzen en in Waals Brabant Eigenbrakel = Braine-l'Alleud.

Aan de verklaring van een naam als Eigen werd aandacht besteed door enkele taalkundigen. Gysseling⁷ verklaart de naam uit Germaans *aigina-* n., eigen bezit (in tegenstelling met leen). Romaans *alodium* > fr. *alleu* ontstond uit germ. *al-audja-* n., geheel, volledig bezit, in tegenstelling met *feodum* > *fief* uit *faw-
auda-* gering, beperkt bezit. Stallaert⁸ zegt van eigen dat het duidt op een: vrijgoed, eigendom, onafhankelijk van enige heer. Het is de meest pure vorm van eigendom, het is een vrij erf, dat van niemand afhankelijk is en dat, onder geen enkele vorm, een bewijs van onderworpenheid aan iemand schuldig is. Eigen zal ook bij het Oud-Turnhoutse gehucht ook wel gewoon "eigendom" betekenen.⁹ Het is daarom niet uit te sluiten dat ook dit Eigen ooit een *alodium* was. Archivalische gegevens daarvoor ontbreken echter.

De plaats van Eigen in de lokale en regionale geschiedenis

In mijn proefschrift¹⁰ heb ik de *allodia* of vrije "eigen" goederen te tonele gevoerd als de vroegste kernen van bewoning en ontginning van de streek. Deze *allodia* zijn kenmerkend voor de periode voordat de hertog op georganiseerde wijze de wildernis tegen cijns ging uitgeven. Volgens Van Asseldonk gebeurde die cijnsuitgifte in het gebied van de latere Meierij van Den Bosch vanaf ca. 1165. Dat gebeurde daar dan wel door de

⁷ Gysseling, 1960, 732.

⁸ Stallaert, 1886-1890.

⁹ Brekelmans, 1965, 119 naar Blok

¹⁰ Leenders, 1996.

graaf van Gelre.¹¹ In het Land van Breda begonnen de cijnsuitgiften mogelijk pas in ernst vanaf 1251.¹² In de periode 1200 - 1340 nam het belang van de *allodia* waarneembaar sterk af.¹³ De oudste *allodia* die uit schriftelijke bronnen bekend zijn, dateren van ca. 700, zoals Alphen in Noord-Brabant bijvoorbeeld. Daar werd archeologisch overigens vlak naast het oude hofcentrum een grafveld aangetoond dat in het midden van de 6^e eeuw aanving.¹⁴

De machtontplooiing door de graaf van Leuven, later hertog van Brabant, verliep onder meer via de opname van *allodia* in het feodale systeem rond de hertog: een vrij eigen goed werd overgedragen (goedschiks of kwaadschiks) aan de hertog en soms van hem in leen terug ontvangen; of het belandde via een legaat of het intreden van de eigenaar in het bezit van een klooster waarover de hertog voogd was. Deze opname van *allodia* in het Brabantse feodale systeem werd bevorderd doordat het eigendom ervan bij vererving traditioneel verdeeld werd onder alle erfgenamen. Zo was Merksplas in de twaalfde eeuw in een groot aantal mootjes verdeeld geraakt, waarna de abdij van St. Michiels te Antwerpen die mootjes geleidelijk kon verwerven. Ook de stichting van "nova oppida", van nieuwe marktplaatsen annex regionale bestuurscentra, was een van de expansiemiddelen. Alhoewel Turnhout waarschijnlijk al vanaf ca. 1000 AD binnen de invloedssfeer van Antwerpen viel waar de graaf van Leuven sinds 1105 markgraaf was, werd te Turnhout toch kort voor 1212 ook zo'n nieuw centrum gesticht. Dat nieuwe centrum is waarschijnlijk de Turnhoutse Markt en directe om-

¹¹ Van Asseldonk, 1999, 63 - 65.

¹² Leenders, 1996, 412.

¹³ Leenders, 1996, 221.

¹⁴ Leenders, 1996, 179 - 185.

geving: "Nieuw Turnhout", waardoor het oorspronkelijke Turnhout tot "Oud Turnhout" werd.

Vlak bij Eigen lag het allodium van ene Gerard van Duffel, die dat bezit in 1187 overdroeg aan de Tempeliers.¹⁵ Dit allodium bestond uit een groep percelen die rechtstreeks en later via tijd-pacht geëxploiteerd werden, met een centrum nabij het plangebied. Voorts hoorde er een grote groep cijnsgoederen bij, die vooral onder Oud-Turnhout verspreid lagen. De kerk van Oud-Turnhout ligt nabij al deze bezittingen die later in handen kwamen van de Johannieters. Vlak bij de kerk van Oud-Turnhout werden enkele jaren terug bewoningssporen gevonden die uit de twaalfde eeuw of eerder dateren. Tussen het aangetroffen aardewerk zat ook Merovingisch materiaal.¹⁶

Iets verder weg lag het allodium van Schoonbroek, dat in de late twaalfde eeuw in het bezit van de door de hertog van Brabant bevoogde abdij Tongerlo kwam. Noordelijker lag het allodium Ravels dat een bezit van het St.-Servaaskapittel van Maastricht was. Kortom: allodia komen hier in de omgeving aantoonbaar voor.

De vraag rest dan: herinnert de naam "Eigen" aan nòg zo'n allodium, eentje waar we verder niets van weten of verwijst die naam naar het allodium van Gerard van Duffel dat later het Tempeliers en Johannietergoed werd? De afstand tussen Eigen en die hof (700 m) sluit niet uit dat Eigen een afzonderlijk goed was. Het feit dat de Johannietercijnsboeken geen cijnsen uit Eigen vermelden wijst er zelfs op dat Eigen een afzonderlijk goed was. In de hertogelijke cijnsboeken komen slechts enkele percelen te Eigen voor. Deze lagen mogelijk in de peri-

¹⁵ Dillo en Van Synghel, 2000, nr. 918.

¹⁶ Annaert, 2000.

ferie, zodat de kern van Eigen wel degelijk een allodium (wellicht van beperkte omvang) geweest kan zijn.

Voorlopige conclusie:

Het zuidelijke gedeelte van het plangebied is archeologisch het meest interessant. Het zijn de hoogste gronden en de droogste gronden. Het gehucht Eigen lag juist hier. Wat de middeleeuwen betreft mogen sporen van menselijke activiteit, inclusief bewoning, vanaf de Merovingische tijd verwacht worden.

In de lagere delen naar de Aa toe zou volgens traditionele opvattingen geen bewoning meer verwacht mogen worden, maar ervaring bij Breda leert dat ook daar misschien ooit bewoning geweest is. Bovendien kan de opgebrachte akkergrond archeologisch materiaal bevatten dat van de hogere afkomstig is.

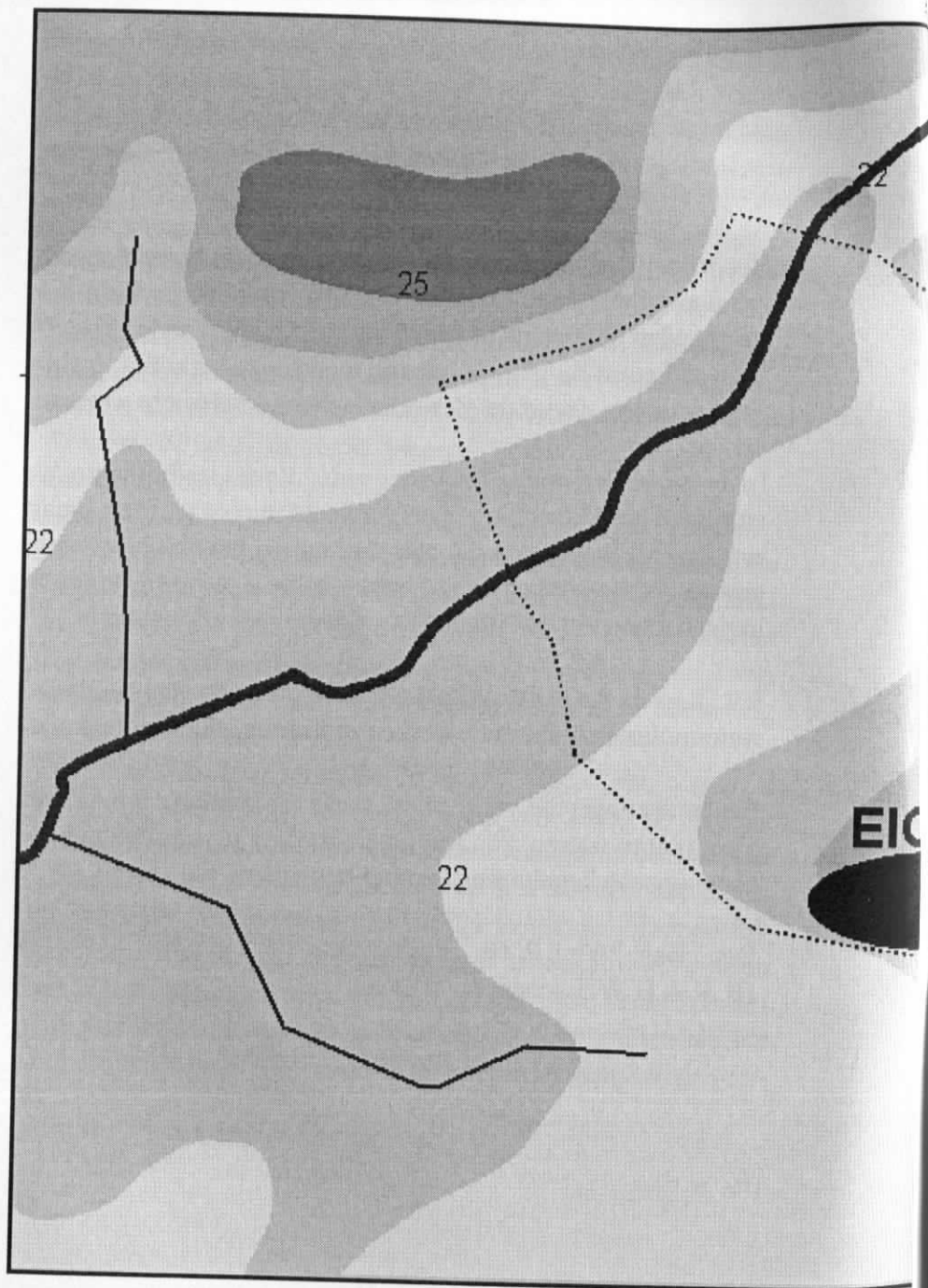
Pal langs de Aa is het uitkijken naar sporen van een eventuele watermolen en bijhorende werken zoals brug, sluis, molenkolk.

Een archeologische verkenning, zoals de Stichting RAAP die pleegt uit te voeren, zou een goede basis zijn voor verdere archeologische begeleiding van het bouwplan.

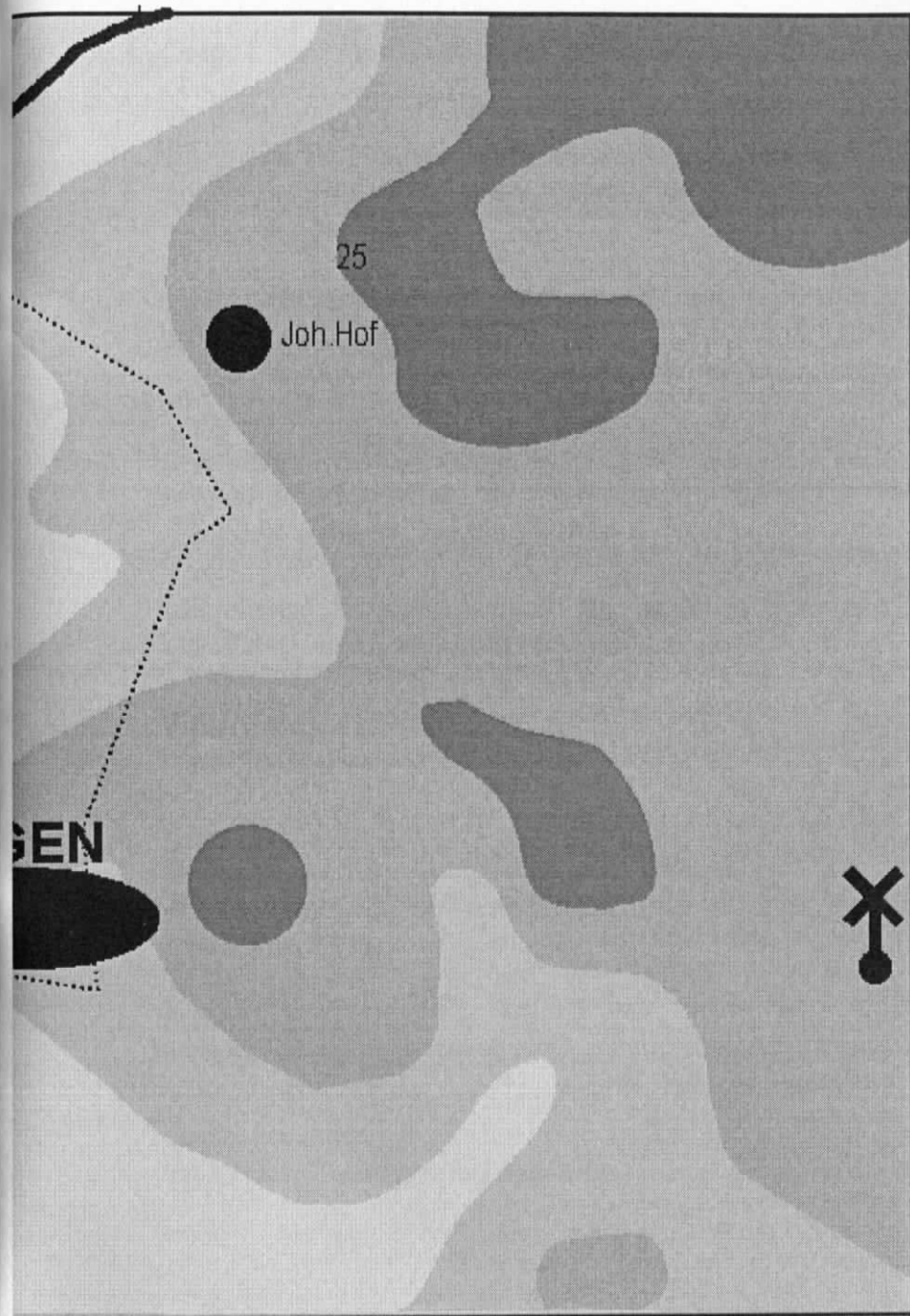
Den Haag, 20 juli 2001

Dr. K.A.H.W. Leenders

CORSENDONCA

CORSENDONCA

Literatuur

- Annaert, R.. Het middeleeuwse Oud-Turnhout op het spoor. IN: Bastiaens, J.. *Zand op de schop. Een archeologische kijk op de Kempen*. Oud-Turnhout (HK Corsendonca), 2000, 69 - 83.
- Asseldonk, M. van. Census domini ducis. De cijzen van de hertog van Brabant in de Meierij van 's-Hertogenbosch. *Noord-brabants Historisch Jaarboek* 16 (1999) 33 - 95.
- Baeyens, L.. *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Turnhout 17E*. Gent, 1973.
- Brekelmans, F.A.. *De Belgische enklaves in Nederland*. Tilburg, 1965.
- Buiks, C.J.M. en K.A.H.W.Leenders. *Nederzettingenamen in het gebied tussen Antwerpen, Turnhout, Geertruidenberg en Willemstad*. Den Haag, 1994. (6 delen).
- Dillo, M., G.A.M. van Synghel, m.m.v. E.T. van der Vlist. *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. II, de heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom*. Den Haag, 2000. (2 delen, ISBN 90-5216-115-1)
- Gemeentekrediet van België. *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden. Opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris*. Brussel, 1965.

- Gorp, J. van. Plaatsnamen van Turnhout in 1368. *Bijdragen Geschiedenis Brabant* 25 (1934) 77 - 93.
- Gysseling, M.. *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en west-Duitsland voor 1226*. Gent, 1960, 2 dln.
- Helsen, A.-M., J.Helsen. *Gehuchtnamen in de Antwerpse Kempen*. Leuven, 1978.
- Leenders, K.A.H.W.. *Van Turnhoutervoorde tot Strienemonde. Ontginnings- en nederzettingsgeschiedenis van het noordwesten van het Maas - Schelde - Demergebied, 400 - 1350. Een poging tot synthese*. Zutphen, 1996.
- Marynissen, A.. *Bijdrage tot de toponymie van Turnhout en Oud-Turnhout*. Leuven, 1985. [Thesis KUL]
- Peeters, H.. *Oorspong der namen van de gemeenten en gehuchten der provincie Antwerpen*. Antwerpen, 1893.
- Stallaert, K.. *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche oorkonden*. Leiden, 1890. (3 delen, herdruk Handzame, 1978).
- ARAB, RK: Algemeen Rijksarchief te Brussel, Archief van de Rekenkamer.
- TAXT: Taxandria Turnhout.

Het wonder van Corsendonk

Hertogin Maria van Gelder schonk 60 ha. moeras aan de kerkgemeenschap van Turnhout die deze gift bestemde voor het oprichten van een studieklooster voor de paters Augustijnen. Corsendonk betekent "een hoger gelegen gedeelte in een moeras".

Het was in de maand juni van het jaar 1542 dat broeder Econoom van Corsendonk de laatste twaalf zakken uit de tiendeschuur naar de molen liet brengen om gemalen te worden. Zo slecht was het nog nooit geweest. Oorzaak daarvan was de snikhete zomer van het vorige jaar die drie maanden had geduurd en het graan in de onvolgroeide aren deed verdrogen. En het duurde nog zeker een maand eer het nieuwe graan kon gepikt worden. Op de boekweit kon men evenmin rekenen, want die was in de maand mei bevroren, en de bonen waren nog maar pas gezet.

Voor de kloosterlingen was er misschien nog graan genoeg, maar wat moest er gedaan worden voor die sukkelaars die elke week aan de kloosterpoort kwamen bedelen. Er waren er meer dan andere jaren. Er waren zelfs heiboerkens bij die men nog nooit gezien had. Bij hen was op hun vliegandakkers de oogst vorig jaar ook mislukt en op vele plaatsen was het armoe troef. Broeder Econoom ging naar Vader Prior en legde hem het geval voor. Deze liet het klokje luiden en de paters en broeders verenigden zich in de kapittelzaal. Het was een zwoele zomerdag en weldra zaten ze allen in hun dikke pij te zweten. Er dreigde onweer; het rommelde al in de verte.

Vader Prior zou een bode zenden om hulp te vragen in de abdijen van Tongerlo en van Postel. Er was echter maar weinig hoop, want ook daar was de oogst mislukt. Broeder Jan, de kok, moest

het maar wat zuiniger aan doen, het brood zou gerantsoeneerd worden en men zou ook meer duiven uit de duiventoren eten. Vader Prior zegde ook dat men een noveen zou beginnen voor Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand.

Zijn woorden waren nog niet koud of een bliksemflits verlichtte heel de omtrek en een donderslag deed alles daveren. Zou dat al het hemels antwoord zijn? De bliksem was ingeslagen op een eeuwenoude beuk vlak tegen het kraaienbos; hij was in twee gespleten. Het regende pijpestelen en bliksem en donder waren niet uit de lucht. Zulk een onweer had men in jaren niet meer meegemaakt. Het water stroomde in beken naar de priorijgracht en zette ze boordevol. Meer dan een uur had het onweer geduurd en toen trok het langzaam af. Het rommelde nog na in de verte, de zon brak door en heel de omtrek rook naar geblust stof. Late windstoten deden de bomen nog buigen en zwiepen. Op de priorij werden al de vensterkens in loodglas opengezet want het was binnen duf heet.

Na de avond- en noveengebeden deed Vader Prior zijn ronde in de priorij. Het frisse en aangename gevoel na het onweer deed hem goed. In gedachten verzonken wandelde hij de weg op naar de Hoge Darisdonk. Aan het wad van de Rooise loop gekomen, bleef hij even staan. Het water kolkte hem voorbij. Hij schouwde over de moerassen links en rechts van de beek en telde de vele dwaallichtjes die uit het moeras opflikkerden. Wat was het spookachtig. Het onweder had de bodem van het moeras beroerd en het moerasgas vrijgemaakt. Als dit gas met de lucht in aanraking komt, ontvlamt het en vormt dan de zogezegde dwaallichtjes. En daarbij het gekwaak van honderden groene kikkers. Hij genoot ervan. Wat was de natuur toch wonderlijk mooi.

Hij nam de weg terug. Vledermuizen zwalpten heen en weer,

onzichtbare hoeken slaande. Een uil dook op hem af en scheerde rakelings langs zijn hoofd. Die had zeker jongen in de omgeving zitten.

Opmerkelijk was de stilte toen hij aan de slapende priorij aankwam. Hij ging de kloosterkerk binnen. Het godslampje pinkte hem tegen en verlichtte schaars de godstempel. Hij zonk op de knieën en bad Onze-Lieve-Heer en Onze-Lieve-Vrouw om raad. Langzaam ging hij naar zijn cel. Hij kon de slaap niet vatten. Telkens dacht hij aan hetzelfde: hoe zou hij dit kunnen oplossen? Hij was verantwoordelijk voor zoveel mensen. Zonder hulp van hierboven zou het niet gaan. Eindelijk viel hij in een onrustige slaap.

Het kloosterklokje riep de gemeente vroeg op en weldra was alles bedrijvig. Na de morgengebeden en een karig hapje gaf Vader Prior aan zes broeders opdracht om met sleepnetten te gaan vissen in de Rooische loop. Ze namen zakken, sleepnetten en een mand mee en gingen langs de zandweg naar het wad te "Vorsel". Laag over de heide met hier en daar een berk en een verwrongen eik hing de mist. De kilte van de morgen beving hen en ze stapten vlug voort. Hier en daar wipte er een haas of een konijn over de weg. Een klad patrijzen vloog kwetterend voor hen uit. Ze hoorden in de verte de korhanen baltsen.

Aan het wad gekomen, maakten zij zich gereed voor de visvangst. Het water van de beek was warm. Zij trokken de netten stroomopwaarts naar de priorij toe. Na een poosje werden de netten loodzwaar. Wat was dat nu? Ze lichtten de netten en stonden verbaasd over de inhoud. Het krioelde van de grote palingen. Ze hadden een grote zak vol. Twee broeders haastten zich met hun buit priorijwaarts terwijl de anderen verder visten. In de priorij waren ze ook verwonderd over de onverwacht voorspoedige vangst. De palingen werden in een mand geschud

en men begon ze te villen en te reinigen. Als ze aan draden geregen waren, werden ze op de droogzolder gehangen en na een paar dagen naar de rookschouw gedaan. De vellen van de palingen werden uitgerokken aan koorden geregen en in de schuur te drogen gehangen. Gedroogde palingvellen zijn zeer sterk en kunnen voor allerlei knoopwerk gebruikt worden.

Vader Prior gaf nog twee broeders mee. Halverwege kwamen ze weer twee broeders tegen; zwaar beladen met paling. Zij vertelden dat er ook grote en kleine snoeken, baarzen en dwergmeervallen (lompen) bij waren. Was dit nu een wonderbare visvangst? Bij lange niet! Na een hevig onweer wordt de bodem van waters in beroering gebracht, "Het werpt op". Dan "loopt" de paling. Men kan soms slierten palingen zien in rivieren en zelfs in de zee na zulk weer.

De nieuw aangekomen vissers losten hun collega's af en het slepen begon opnieuw. Aan de Tikkenbroeken kon men weer met een zak vis naar de priorij. Twee reeën sprongen over de beek vlak bij de moedige vissers, die ervan schrokken. Aan het wad aan de Hoge Darisdonk werd hun aandacht getrokken door een ongewoon gekwaak van eenden. Voorzichtig kropen zij uit de beek de berm op en zagen een enig schouwspel. Honderden eenden lagen in de zompen en moerassen bijeen. Het verbaasde de broeders dat de anders zo schuchtere eenden niet opvlogen bij het zien van de toeschouwers. De eenden vluchtten naar de kanten en trachtten zich te verbergen in het begroeijsel. Met open mond bekeken zij het schouwspel. Maar niet voor lang. Ze trokken hun pij uit en plonsden in het water. Vlug hadden ze al enkele eenden te pakken, draaiden hun nek om en wierpen de dode eenden op de kant. Op korte tijd hadden zij een mand vol. Ze liepen zoveel ze konden met hun vissen en eenden naar de priorij, waar ze hijgend zwetend aankwamen.

Dadelijk waren ze omringd door paters en broeders en Vader Prior vroeg wat er gebeurd was. Nog helemaal "versutseld" broebelden ze van alles dooreen. Vader Prior nam ze mee naar de eetzaal en schonk voor elk een grote kroes gerstebier in. Dat deed goed en ze legden met veel gebaren hun belevenis uit. Toen ze weer buiten kwamen stonden paters en broeders op het voorplein naar de mand met eenden te staren. Ze vroegen hoe ze die hadden kunnen pakken, want "die gaan toch op tijd vliegen". Ze konden er geen kop aan krijgen.

Vader Prior ging met broeder Jan en nog enkele paters naar de moerassen om zich te overtuigen. Het was inderdaad verbazingwekkend dat daar zoveel eenden waren die geen aanstalten maakten om te gaan vliegen. Vader Prior spoedde zich terug naar de priorij en beval het klokje onder het klokkendakje te luiden. Paters, broeders, boeren en boerinnen uit de omtrek wisten niet wat er gaande was en verzamelden zich op het pleintje onder de klok.

Vader Prior nam het woord en zegde: "Goede Liederen, Onze Lieve Heer en Onze Moeder Maria hebben onze gebeden verhoord. Wij zouden weldra geen eten meer gehad hebben. Er is echter iets wonderbaars gebeurd. Na een wonderbare visvangst deze morgen, liggen nu in de zompen en moerassen honderden eenden die niet kunnen vliegen. Die zullen wij met zijn allen gaan vangen en naar hier brengen. Ik vertrouw op uw eerlijkheid; het is voor ons aller goed. Broeder Jan, die aan zulke zaken thuis is, zal ons zeggen wat wij onder zijn geleide moeten doen."

Broeder Jan was vroeger hulpboswachter geweest in het Grotenhoutbos. Hij had twee mislukte verlovings gehad. Zijn eerste verloofde was gestorven van de pest en zijn tweede was meegenomen door een roversbende. Toen gaf hij het maar op.

Hij werd knecht en hulpkok in de "Refuge de Corsendonck" in de Begijnenstraat te Turnhout. en gaf zich daarna aan om broeder kok te worden op Corsendonk. Daar vergastte hij voornamelijk op een wildfestijn van haas die hij stropste of van patrijzen die hij met het werpnet ving.

Broeder Jan had een stem als een klok en sprak: "Beste mensen, ik ga ieder zijn taak geven. We moeten allemaal zo stil mogelijk zijn om de eenden niet te verontrusten. Twee broeders zullen met netten de Rooische Loop afsluiten, zodat langs daar geen eenden kunnen ontsnappen. De vrouwen gaan zonder lawaai en zonder gewauwel op de kant van de loop plaats nemen. Bij hen zal men de dode eenden brengen die spoedig ledig gemaakt moeten worden, van de ingewanden ontdaan. Ik zal voor ieder een berkenhaakje snijden. Dit haakje brengt ge langs achter in de eenden, draai het enkele malen rond en trek. De ingewanden komen er dan allemaal uit en die legt ge dan maar op een hoopje. Daarna legt ge de eenden in manden die aanstonds naar de priorij gedragen worden. Daar worden de eenden in de koude kelder naast elkaar gelegd. De aankomende jongens zal ik een plaats wijzen waar ze zonder veel lawaai te maken met een wis tegen de kanten moeten slaan om de eenden naar één richting te drijven. De mannen en de broeders zullen zich ontkleden tot op hun broek na en zonder lawaai te maken de kanten aftasten om de verborgen eenden te pakken. Een goed middel om ze te doden is dit: ge neemt de eend met de twee vleugels in één hand vast; met de andere hand pakt ge de kop en drukt met de duim de schedel in. een pijnloze en zekere dood. Dan werpt ge de dode eend naar de jonge meisjes die ze naar de vrouwen brengen om ze te kuisen.

In stilte ging de groep naar de moerassen waar ze een enig schouwspel zagen van wegkruipende eenden. Ze gingen aan

het werk en het vlotte goed. Op korte tijd konden er manden eenden naar de priorij gedragen worden. Er werd hard gewerkt en Vader Prior zag op sommige gezichten een trek van vermoeidheid komen. Hij gaf opdracht aan een pater om naar de priorij te gaan om de os in te spannen en brood met spekvet, botermelk, paterskaas en gerstenbier mee te brengen. Een half uur later was de pater al terug met het gevraagde. Het werk werd stilgelegd en dat er gegeten en gedronken werd moet je niet vragen. Er bleef niets over.

Daarna ging men terug aan het werk. Het was gewoon niet te begrijpen vanwaar die eenden bleven komen. Hoe meer men er ving, hoe meer er kwamen. Het was soms ook lastig werken. Muggen en dazen eisten ook hun deel. Af en toe moest er ook een bloedzuiger van een been verwijderd worden. Dat ging nog niet zo gemakkelijk. Alleen met een natte sjiem of met zout lieten die dieren los.

De tijd ging snel voorbij en de vermoeidheid liet zich voelen. Ze konden niet meer, maar er was ook veel en goed werk geleverd. Doodmoe, maar voldaan, gingen ze naar huis, hoeve of priorij. Vader Prior had gevraagd 's anderendaags naar de priorij te komen. Hoevelen zullen 's nachts niet gedroomd van eenden, muggen, dazen, en bloedzuigers?

Wanneer broeder Jan de volgende dag aan de moerassen kwam, was er geen enkele eend meer te bespeuren. Maar er was weer werk aan de winkel. De eenden werden uit de kelder gehaald en door de meisjes, vrouwen en ook broeders geplukt. De kleine pluimpjes en de dons werden in kleine juten zakjes gestoken, die later, als het brood gebakken was, in de oven werden verhit zodat het ongedierte dat er nog in zat gedood werd. Later werden ze dan verkocht aan een koopman in Turnhout die er pluimen bedden van maakte, die gretig gekocht werden door de gegoede burgers.

Vader Prior vroeg aan enkele boeren om hun pekkelkuip, die nu toch ledig was, naar de priorij te brengen. Daarin werden de ingezouten eenden gestoken om ze in de koele kelders van de priorij op te slaan. Drie volle dagen had men met man en macht gewerkt om dit alles te regelen. Maar nu konden ze de toekomst blij tegemoet zien.

's Anderendaags werd er een plechtige dankmis opgedragen. De kerk was stampvol en het Te Deum galmde door de gewelven. Ook werd onze goede Moeder Maria niet vergeten. De noveen ging verder, maar het was nu geen vraagnoveen meer, het was een danknoveen.

Bij de wekelijkse bedelingen aan de kloosterpoort ontving iedere behoeftige een snee roggebrood, een gezouten eend en twee gerookte palingen.

Was dat nu een wonder geweest dat men die eenden zomaar kon grijpen? Neen. Het is een natuurverschijnsel dat eenden, op een zeker tijdstip van het jaar, plots al hun vliegpennen verliezen en niet kunnen vliegen. Een wonder was het wel dat wanneer de nood het hoogst was ook de redding nabij was. God en Onze-Lieve-Vrouw helpen altijd als men het met vertrouwen vraagt.

Een verhaal gevonden en bewaard door Lucien Prinsen ° 17 oktober 1911, + Turnhout 11 juni 1988.

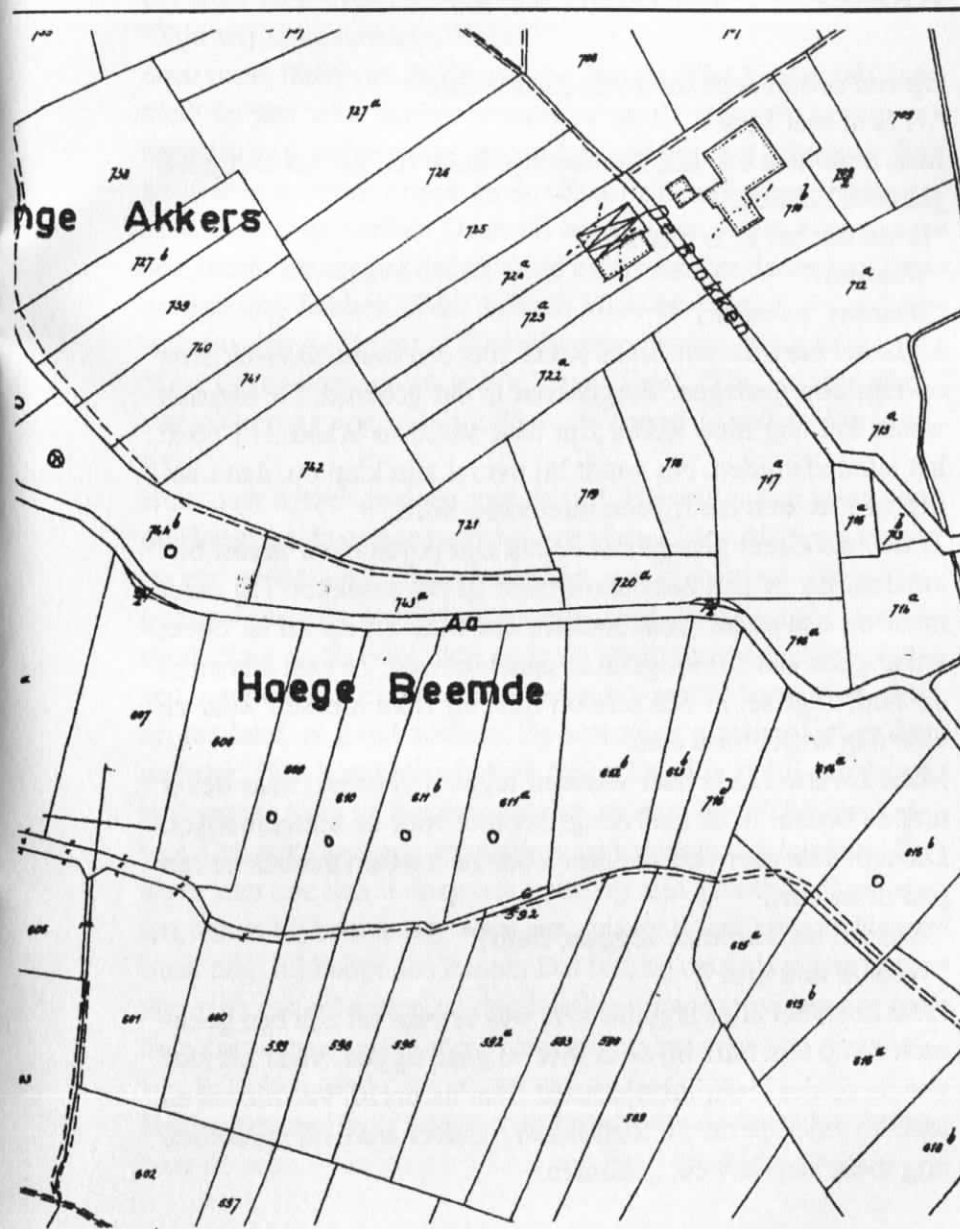
Marie-Jeanne Prinsen.

Archeologische vonsten te Oud-Turnhout

Na archeologische veldprospecties sinds 1968 zijn door Gustaaf Aerts in de streek Haege Beemden en Lange Akkers langs de Aa rivier een aantal steentijd en late bronstijd vondsten gedaan.

Deze zijn als volgt aangeduid: ○ = Steentijd

⊗ = late bronstijd

Klotter

Op een avond zegt Hein van Zwarte Jan:

“ ‘t Is af met Lies.”

Jaan brak juist een dik hout op zijn knie. Hij zal het niet goed gehoord hebben.

“Ik zei dat het af is met Lies.”

“Waarom?”

“Daarom, zo maar.”

En Greet heeft Bottenhaaks Rikus met een brandend stuk hout op zijn kop geslagen. Eergisteren is dat gebeurd. De mensen weten het nog niet. Rikus zijn haar stond in brand. Hij heeft het laten afsnijden. Nu houdt hij overal zijn klap op, dan kunnen ze niet zien dat hij een mieterkop heeft.

Thuis had Greet gezegd dat Rikus zijn poten maar moest bijhouden. En ze laat hem nooit meer in het stookkot. Hij moet maar op een ander gaan zoeken, dat waar hij op uit is. Greet wil er geen van de Hoogt en ze gaat hier weg. Ze gaat dienen in de stad, zegt ze, in een schoon huis bij rijke mensen waar ze elke dag wittebrood eten.

Maar Zwarte Jan is daar vierkant tegen. Hij breekt haar liever nog de benen. In de stad deugt het niet voor de buitenmeisjes. Die zijn daarvoor veel te dom. Voor ze ‘t weten hebben ze een pad in de korf.

“Wat wil hij daar mee zeggen, Hein?”

“Weet ik ook niet.”

Hein heeft het alles afgeluisterd, was er voor uit zijn bed gekomen en op zijn buik bij de zolderval gaan liggen. Maar het stof van de zolder kroop in zijn neus. Daar moest hij van niezen en toen kwamen ze de val toetrekken. Anders ware hij misschien nog meer aan de weet gekomen.

Op weer zo’n avond vraagt Jaan van Drieken:

“Zijn wij arme mensen, Hein?”

Daar moet Hein van de Zwarte om lachen. Ziet hij dat zelf dan niet? In wat voor huizen wonen ze op de Hoogt? Ge ziet er nergens nog zulke staan, zo oud en vuil en rot allemaal. En altijd eten ze zwart brood. In de school zitten die van de Hoogt op de achterste banken Daar wil er geen een van ‘t dorp naast hen zitten. Ze zeggen dat zij altijd zwart zien en dat ze beestjes op hun kop hebben. Daar hebben Hein en Jaan en de andere jongens van de Hoogt al dikwijls genoeg voor gevochten.

“Ons Greet heeft groot gelijk,” zegt Hein. “En, ge zult zien, ons vader mag nog zo lelijk doen, de ene of de andere dag is ze weg.”

Hein gaat hetzelfde doen met de tijd. Hij wil er ook geen van de Hoogt en daarom maakt hij het af met Lies. Hij gaat varen op een groot schip. Zo een lijkt dat van Columbus. Neen, tegenwoordig zijn ze veel groter nog. Hij vaart de hele wereld rond. Naar de Roodhuiden, naar de zwarten en naar de chinezen, naar overal. En terwijl ze het schip aan ‘t lossen zijn, gaat hij het land in, goud zoeken. Op sommige plaatsen ligt er dat zo maar. Dan komt hij schatrijk terug. Dan koopt hij een groot stuk grond, vlak bij het dorp ginder, en daar bouwt hij een kasteel. Een echt, met een ophaalbrug en torens en schietgaten. En als er dan ene van ‘t dorp een voet op zijn grond durft te zetten, schiet hij hem dood. Want een geweer koopt hij ook. Neen, beter nog, hij koopt een kanon. Dat laat hij op de hoogste toren van zijn kasteel zetten en dan heeft hij maar te willen om het hele dorp kapot te schieten. Daar zal er dan geen een nog durven te lachen omdat hij er een van de Hoogt is.

Het is gemeend met Hein van de Zwarte. Op de dagelijkse gang naar de school toe gunt hij Lies van Bunt geen blik meer.

“Voort maar, gij,” had Hein gezegd, “uw plaats is bij de truten.”

Zo noemen zij de meisjes. En hij blijft voortaan met Jaan van Drieken. Die is zijn kameraad geworden. Voor Jaan is dat een grote eer. Hein van de Zwarte is veruit de sterkste jongen van de school. Die durft het gans alleen tegen een hele troep van die van 't dorp te vechten. Gisteren nog knotste hij de jongens van de smid, die tweelingbroers, met de koppen tegeneen dat het klonk of ze met een hamer op een plank sloegen. Dat moest hen maar leren nooit meer luizenkop te zeggen.

En zo gaat dat laatste stuk van de winter voorbij. Met plassende regenbuien elke dag en nooit lag er de weg naar de Hoogt zo rot. Maar dan staat op een morgen de hemel klaar en breed open. De wind waait uit de goede hoek en van de morgen tot de avond schijnt de zon. Overal komt het leven terug. Het duurt geen week of de bomen en de houtkanten staan groen en het winterkoren ziet ge met de dag omhoog gaan.

“Bij ons hebben ze geen hooi meer,” zegt Hein op een avond in het stookkot.

“Gaan we stropen morgen?”

Dat doen ze. Voor het helemaal klaar is trekken Hein en Jaan het veld in, elk met een aardappelzak onder de arm. Als ze bij een houtkant komen binden ze de zak open op hun buik. Ze trekken een tak naar beneden, stropen er twijg na twijg de jonge bladeren af en laten ze in de zak vallen. Het gras is er nat van de dauw, daarom hebben ze hun kousen uitgedaan en om hun hals geknoopt. Zo doen ze twee houtkanten en dan hebben ze de zak vol. Morgen gaan ze opnieuw en zo elke dag tot er voor de beesten genoeg gras in de beemden staat.

Op zo'n heel vroege morgen zien ze Klotter zijn schuur op een spleet staan. Binnen in de schuur horen ze een bots en vlak

daarop schiet die grote, rosse kater als een weerlicht de straat op. De jongens staan er een poos van te kijken. Ze zouden er eens om gelachen hebben als het die rosse van Klotter niet was. Nu doen of zeggen ze niets. Ze haasten zich verder en kijken een paar keren schuw naar het schuurken om.

Het duur langer nu om de zak vol te krijgen omdat de blaren hard geworden zijn en vast aan de takken zitten. En op vele zit er venijn. Die mogen er niet bij want daarvan krijgen de beesten pijn in de buik. Als ze weer op weg zijn naar de Hoogt zien ze al van ver dat er daar iets gaande is. Bij de schuur van Klotter is het te doen. Daar staat een hele troep volk. Ze zien de veldwachter en de pastoor. En het zwarte koetsje van de dokter er in de straat.

“Die botst...” zegde Hein.

“En die kater...”

Dan zetten ze het op een lopen, zo goed het gaat met die zware zak. Ze komen nog bijtijds om te zien hoe ze iemand weg dragen. Zwarte Jan en Bunt dragen hem. Dat moet Klotter zijn. Ja, hij is het. Zwarte Jan houdt hem bij de benen en Bunt heeft hem onder de schouders. En Klotter zijn handen slepen door het zand. Zo dragen ze hem het huis binnen.

Klotter is dood, hij heeft zich verdaan, horen de jongens vertellen, opgehangen met een eindje hooizeel aan een dakkeper in de schuur. Dat is die bots geweest en daarom ging de kater er vandoor.

Zwarte Jan heeft Klotter zo gevonden.

“Ik ging om zijn korenzift en, ja, toen hing hij daar te hangen.”

Zo heeft Zwarte Jan het aan de veldwachter gezegd. Hij heeft dat zeel door gereept met zijn mes en Klotter zijn mond opengegrongen en een hele tijd met zijn armen gewerkt.

“Maar daar was geen asem meer in te krijgen, neen,” zegt

Zwarte Jan nog. "Hij hing daar zeker al een hele tijd te hangen."

Als Hein en Jaan vertellen wat zij gehoord hebben toen ze die morgen langs het schuurken gingen, weten ze zo hoe lang Klotter daar al hing. Lang genoeg om dood te zijn.

De jongens zeggen het ook van die kater. Dan wordt het daar plots heel stil. En allemaal staan ze verstolen weg naar Mie van Klotter te kijken. Die zit heel alleen midden op de dorsvloer op de kruiwagen, die ondersteboven ligt. Vlak boven Mie haar kop hangt nog een stuk van het hooizeel.

Zo zal Klotter het gedaan hebben: hij ging op het achterberd van de kruiwagen staan, deed dat zeel om zijn hals en schopte toen de kruiwagen om. En dat moeten de jongens gehoord hebben. "Ja", zegt de veldwachter en zo schrijft hij het in zijn boekken. 't Is een simpel geval, gewone zelfmoord maar.

Die van de Hoogt vinden het echter niet zo simpel. Die rosse kater was er te veel bij. Mie Klotter haar reputatie moet voor niemand van de Hoogt nog gemaakt worden. Van toen Klotter haar op de Hoogt heeft gebracht hebben ze haar met een vuil oog bekeken. Mie is niet van de streek. Klotter leerde haar kennen toen hij als soldaat ergens in het Walenland had gelegen. Ge hoort het nog goed aan Mie haar spraak, Anne-Marie heette ze toen. Ze heeft zich altijd zo wat afzijdig gehouden en ze deed ook niet mee aan de gebruiken van haar buurvrouwen. Om naar de kerk te gaan zet ze een hoed op, een kapmantel heeft ze nooit gewild. Ze is bruin van huid en zwart van haren en ze heeft felle ogen in haar kop. Soms hoorde men haar zingen, vreemde liedjes in de taal van haar streek nog. Neen, ze hadden het daar van eerstafaan niet in gezien en veel van wat er op de Hoogt gebeurde werd haar in de schoenen geschoven. Zij en haar kater, ze spelen onder één hoed. Ge moogt u altijd

aan 't een of ander verwachten als ge de beest hier of daar tegenkomt. In de laatste voorwinter is het gebeurd dat die rosse kattedader een hele tijd op drie poten sprong. In Bunt zijn kiekenhok had hij in een fissenklem gezeten. Bunt vond hem daar zitten janken en hij meende echt Mie Klotter te horen als die haar vreemde liedjes aan 't zingen was. Bunt was er niets mee op zijn gemak. En hij had poeske-poeske gezegd en die klem stillekens opengetrokken. Wel, al de tijd dat de kater zo hinkte, zat Mie thuis in de hoek met een kwaad been. Klotter zei dat het van 't reumatis was. Maar Bunt wist beter en hij heeft het niet voor hem zelf alleen gehouden.

Lijk Klotter bij haar van geen tel was, ze verweet hem gedurig dat hij haar mee naar 't eind van de wereld had gebracht, zal zij er wel iets mee te maken hebben dat hij daar aan dat zeeltje hing. En hoe ze daar op die kruiwagen zit, niets zegt en niets doet, te kijken maar met haar schieters van ogen. Haar haren hangen los om haar gezicht, ze heeft alleen een rok over haar hemd en ge kunt haast haar blote lijf zien. Een schandaal is het met mijnheer pastoor er nog bij.

In de straat staan de kinderen op een troepje bijeen, te kijken maar en te luisteren.

"Moeten jullie niet naar de school soms?"

Zo doet de veldwachter hen plots schrikken. Maar daarvoor is het nu al veel te laat geworden. En hoe kunt ge van die kinderen verwachten dat ze vandaag iets leren zullen!

Jaan van Drieken voelt iemand aan zijn mouw trekken. Nel van Klotter staat naast hem. Dat wordt hij nu pas gewaar. En Tres, haar zuster is daar ook.

"Is... is ons vader nu echt dood?" Vraagt Nel.

"Dat hebt ge toch zelf kunnen zien..."

Jaan roep het haast en hij zou wel kunnen lachen, zo dom vindt

hij het dat Nel hem dat nog durft te vragen.

Maar dan voelt hij plots medelijden. Nel en Tres kijken zo bedrukt. En nu hebben die twee meisjes geen vader meer. En straks, als het avond wordt, moeten ze in dat huis slapen waar die lelijke dode mens ligt.

“Maar, “ zegt Jaan, “misschien kan meneer dokter hem nog levend maken. Kijkt maar, hij is mee binnen gegaan.”

Dan komt Kantetil de meisjes halen.

“Gaan jullie maar naar ons toe,” zegt ze. “Ik kom seffens met uw moeder en dan gaan we koffie drinken samen.”

Als de meisjes een eindeken op weg zijn, vaart Kantetil plots uit tegen de groten. Ze heeft zo het een en het ander gehoord en ze weet wat die daar staan te denken.

“Lelijke, domme pummels dat ge zijt!” Ze sist het door haar tanden opdat Mie het niet horen zou. “Dat mens daar is zoveel heks als dat gijlie het zijt. Ge verdient niet minder dan dat het met ulie ook gebeurt. Voort, verdomme, voort!”

En geen een die daar nog durft blijven staan.

Kantetil gaat de schuur binnen.

“Komaan, mens,” zo zegt ze, “ge hebt hier voor dat soort al lang genoeg te pronk gezeten.”

Mie kijkt haar even verwezen aan, schijnt zich dan weer van het gebeurde bewust te worden. Met een dwaze grabbel trekt ze haar hemd dicht en ze laat zich door Kantetil overeind helpen. Als de twee vrouwen door de straat gaan staan er hier en daar nog een paar achter een gevel te loeren.

Ze zien de dokter weggrijden met de pastoor mee in het koetsken. Hij heeft maar voor twee man plaats en de veldwachter kan gaan zoals hij gekomen is, te voet maar weer die lange weg, die met dat paar weken droogte een en al zand en stof is.

Frie Daalman stapt op zijn eentje door het dorp, dat aan die kant maar één straat is, van de steenweg naar de kerk, en op deze warme namiddag helemaal verlaten schijnt. Daar is alleen de felle zon en de schaduw van de huizen op de weg en men hoort er de vreemd klinkende tred van Daalman. Hij neemt telkens een hele en een halve stap, want Frie heeft een trekbeen. Hij is de grafmaker en hij gaat nu, met de spade op de schouder naar het kerkhof toe, want morgen wordt er een mens begraven. Die boerenmens van de Hoogt, ze noemen hem Klotter. Hij zal wel anders heten, maar ginder op dat godvergeten gehucht hebben ze allemaal zulke namen, die in geen boeken geschreven staan.

“En dat hangt zich maar op,” peinst Daalman. “Ge zoudt zeggen waarom doen ze ‘t.’”

Op de Hoogt weten ze er wellicht meer van, maar dat volk zwijgt liever.

Bij het kerkhof is het niet zo stil als in de dorpsstraat. Een troepken jongens en meisjes spelen op het pleintje. Het volle, jonge leven, zo vlak bij de dood. ‘t Is het knikkerseizoen en ze weten daar een schone, harde plek, waar elke zondag na de hoogmis de jonge mannen blijven staan om de boerendochters na te kijken.

Frie komt daar aan en stelt zich even op zijn gemak tegen het kerkhofmuurtje om naar het spel van de kinderen te kijken. De dag is nog lang en zo’n zomergraf is geen zware karwei.

Als ze weer eens een spelletje uit hebben komen ze om hem heen staan, die jongens en meisjes. Ze hebben allemaal blond haar en hun wangen blozen van het spelen in de warme zon.

“Is het waar, Frie,” zo vragen ze, “dat Klotter naar de hel gaat?”

“Ho-la-la...” zegt Frie en daar komt een heel diepe rimpel boven zijn ogen. “Mannekes”, dat kan ik zo maar niet zeggen.

Dat kan niemand zeggen.”

“Meneer” pastoor ook niet?”

“Ook niet, neen... Ik denk alleen Onze Lieve Heer.”

Ze vragen niet verder meer, maar ze blijven daar staan. Ze kennen Daalman veel te goed om te weten dat die er toch het zijne van denkt. En daar zegt hij het al:

“Neen, mannekens, naar de hel of niet naar de hel, dat mag men nooit zeggen van een dode mens. Maar, wat ik er van denk... Die Klotter is al zijn leven een stille, brave mens geweest. Hij was maar een kleine boer ginder op de Hoogt, waar het overal slechte grond is. Hij heeft er altijd hard moeten werken. Hij had geen schone kleren en zeker heeft hij niet dikwijls lekker eten gekregen. Wel, als ge ‘t dan toch wilt weten, moest ik Onze-Lieve-Heer zijn, dan ging Klotter niet naar de hel. En Onze-Lieve-Heer is zoveel slimmer dan ik...”

Daar laat Frie het dan bij. Hij weet dat hij moet oppassen met zijn woorden, want die worden straks overal thuis verteld. Ze blijven daar echter nog staan

“Wel, is ‘t nu nog niet goed? Of zoudt ge misschien willen dat Klotter toch naar de hel gaat?”

“Neen, Frie, neen...”

Al die kopjes schudden eender. Frie heeft het goed gezegd, ze geloven hem en ze zijn er blij om dat het zo is.

“En voort nu maar,” zegt Frie.

Hij blijft nog even staan kijken terwijl hij zijn pijp stopt. Met een potscherf hebben ze een rondeken getekend in de grond. Daar zetten ze elk een aantal marbels in. Ze spelen grof. Ook de meisjes kampen mee en ze doen voor de jongens niet onder. Nie van Gas is er de felste van allemaal. Ze kan ver en juist mikken met haar stalen schieter, zo met één oog toe en met het puntje van haar tong uit haar mond. Ze wint dikwijls het spel.

Nie is de jongste van Gas, de schaliedekker. Ze heeft broers en zusters die veel ouder zijn en allemaal getouwd. Nie is erg mager en te groot voor haar twaalf jaren. Ze heeft een smal gezichtje, melkwit, met grote ogen en blauwe adertjes bij de slapen. Iedereen in het dorp weet het van Nie dat ze soms een kwaal krijgt. Dan huilt zij om er bang van te worden, zo maar. Dan komt er schuim op haar mond en wat ze vast heeft krijgt ge niet meer uit haar handen. Eens kreeg zij het in de school waar al de kinderen er bij waren. Met haar ene hand kneep zij een inktpot aan scherven, het bloed lekte van haar vingers, en met haar andere perste zij de arm van haar buurmeisje zo blauw als een lei.

De mensen geven er haar vader de schuld van. Omdat hij een drinker is, zo een die elke dag en halve liter jenever de baas kan. Gas heeft een plat blikken stoopke, dat juist past in de binnenzak van zijn jas en dat neemt hij mee op zijn werk. Hij is de ganse dag half dronken en zo klimt dat op daken van kerken en kastelen. Hij moet er echter nog altijd voor de eerst keer afvallen.

Van hem word er verteld dat hij eens, in die donkere kelder bij hem thuis, een verkeerde fles had genomen en zijn stoopken met azijn gevuld. Als hij goed en wel tegen de toren hing, wrong hij het stopsel van zijn stoopken en nam zijn eerste slok, zijn mond vol. Toen is die Gas daar beginnen te vloeken, zo gemeen, dat de torenhaan er verlegen op werd en zich rats om-draaide. En Gas heeft zijn kruiksken laten leegklotsen over de torenkap. Azijn bijt af en ge kunt daar nu nog altijd een grijze streep zien.

Dat proeven terzijde gelaten, is die Gas helemaal geen kwade mens. Van Nie houdt hij erg veel, net of hij het aan haar wil goedmaken wat de mensen van hem vertellen. Gebeurt het dat

hij helemaal dronken raakt, dan kan hij plots week worden en schreien als een kind. Om zijn jongste thuis, zijn Nieken, dat zo'n echt ongeluk van een meiske is. Waar mag hij dat toch verdiend hebben? Hij gaat elke zondag pront naar de hoogmis, hij houdt elk jaar zijn Pasen en nooit of nooit heeft hij zijn evenmens, nog voor geen halffranksken, tekort gedaan. Dat ze 't gerust zeggen die het anders van hem weten... En bestond er toch maar ergens een dokter, al woonde hij aan 't ander eind van de wereld, die zijn Nieken genezen kon! Hij wil er met plezier zijn huis voor verkopen. Hij zou er, geloven of niet geloven, het proeven voor laten.

Schaliedekkers worden dik betaald en dat halfliterken klare per dag maakt van Gas geen arme mens. Bij hem thuis is er niets te kort en zo goed als Nie loopt er geen ander meisje gekleed. Nu heeft ze weeral een zware beurs knickers, nieuwe uit de winkel allemaal, van die blinkende en in alle kleuren. Toch is Nie er gierig mee en als ze moet inzetten kiest ze daarvoor de lelijkste uit. En ze kijkt erg boos als het gebeurt dat zij ook eens wordt uitgeschoten.

Wies van de smid, die ze platzak hebben gespeeld, hangt met zijn buik op het kerkhofmuurken. Daalman is intussen aan dat graf begonnen. Wies kijkt eens om naar de ijverig knikkerende jongens en meisjes, kijkt nog een en roept:

"Mannen, een been! ... En een doodskop ook al!"

Dat willen ze zien.

"Alles laten liggen zoals het ligt!" roept Nie nog en dan hangen ze allemaal op het muurken.

Frie heeft reeds een hele hoop uitgegraven, bruine en droge zandgrond. Een doodskop is er helemaal niet te zien, maar het been ligt er bovenop, okergeel en half vergaan.

"Is dat van een dode mens, Frie?"

"Natuurlijk, vent! Levende mensen worden hier nooit begraven."

"En van wie is er dat een, Frie?"

Daalman houdt even op met graven. Die bengels maken het hem niet gemakkelijk.

"Ja... wie mogen ze hier wel begraven hebben? ... Dat is voor zijn tijd geweest."

"Dief! ... Lelijke dief!"

Als een furie stuift Nie van het muurken weg. De anderen zien nog hoe Wies een hele greep knickers in zijn zak stopt. Hij wil er mee aan de haal gaan, maar Nie is hem te vlug. Ze snapt hem bij zijn oor en trekt hem naar de grond.

"Teruggeven!" Krijst Nie. "Allemaal teruggeven!"

Nand van de smid wil zijn broer bijspringen, maar de razende Nie grijp hem bij de pols.

En dan krijgt zij het plots weer.

"Hoewe-hoewe-hoewe..."

Zo huilt zij en haar handen nijpen als tangen. De twee jongens kronkelen van de gruwelijke pijn.

Gelukkig voor hen is Daalman daar en iemand is Lies van Gas, de moeder van Nie, gaan halen. Met veel moeite kunnen zij de jongens van de smid bevrijden en ze houden de dolle Nie tegen de grond gedrukt. Ze blijft almaardoor huilen en ze heeft werkelijk schuim op haar mond. Toe ze plots stil en slap wordt. Ze lijkt wel dood nu.

"'t Is over," zegt Lies. "Seffens komt ze weer bij, we kennen dat."

En ze likt een druppel bloed van haar hand. Daalman zit er op de knieën bij, zwaar hijgend.

"Ik wist niet dat het zo erg was," zegde hij, "lijk dat meisje macht heeft in haar handen."

Nand van de smid staat zijn zere pols te wrijven en hij laat de jongens zien hoe Nie haar nagels er staan ingeprent. Wies lijkt er echter erger aan toe. Er loopt een dikke streep over zijn wang. "Kijk! ..." schruwelen de jongens. "Zijn oor hangt er af!"

't Is waar, dat ene oor van Wies hangt als een vies voddeken aan zijn kop. Hij tast er eens naar, ziet het bloed aan zijn hand en loopt dan huilend weg.

Even later zien ze de smid met Wies mee op de fiets naar de dokter rijden. De smid zo maar in zijn werkpak en zijn zwarte handen. Van Wies zijn hoofd is bijna niets meer te zien, zo hebben ze hem ingepakt. De dokter naait er dat oor weer aan.

't Is jong vlees, heeft hij gezegd, en het zal gauw genezen. Maar Wies moet minstens drie weken met een doek om zijn kop lopen en het zal wel een flapoor blijven.

Tegen de avond zien de mensen Gas naar de smid gaan. Het zou er nu wel eens kunnen gaan spannen tussen die twee, lijkt de smid helemaal geen gemakkelijke mens is. Daar komt echter niets van. De smid houdt herberg.

"Een borrel, smid, en pak er zelf ook een."

Zo begint Gas. En dan zegt hij dat hij de doktersrekening zal betalen voor dat oor en dat hij hoopt dat de jongen er nadien geen letsel van houden zal.

Daar verschiet de smid wel een beetje van. Hij vindt het schoon van Gas en daarom wil hij zich ook van zijn schoonste kant laten kennen.

"Niets van, Gas, die rakker van mij heeft ook schuld. Wij laten dat stillekens uit en we blijven wij de goede burens maar."

Daar drinken ze dan samen nog veel borrels op. Later op de avond hebben ze allebei een streep aan en Gas raakt weer eens in zijn weemoedige bui. Zijn Nieken, ocharmen, en waaraan hij dat toch mag verdiend hebben... En de smid is er echt mee

begaan, zit de schaliedekker almaardoor op de schouder te kloppen en kameraad te noemen. De mensen, er zijn er altijd die hier of daar op de loer blijven staan, zien hoe Gas naar huis wordt gebracht door een smid, die werk genoeg heeft om zich zelf op de been te houden. Dat valt tegen, ze hadden liever wat anders gezien. Och, het dorp is een dorp als een ander en de mensen zijn er net eender.

De andere dag wordt Klotter begraven. Ze brengen hem met de kar tot aan de steenweg. Vandaar wordt hij naar de kerk gedragen. Buiten de mulder en een paar heel oude mensen, die niets anders te doen hebben, gaat er van het dorp niemand naar de dienst. Die van de Hoogt zijn er allemaal, de vrouwen met de zwarte falie over het hoofd, de mannen in hun stijve, zwarte trouwpak nog, dat anders alleen op de hoogdagen uit de kleerkist wordt gehaald. Vandaag willen ze aan die van 't dorp laten zien dat ze weten hoe het hoort als er een van de hunnen begraven wordt, al is het er dan nog zo een die zich zelf aan zijn eind heeft geholpen.

Na de begrafenis trekken de mannen naar het molenhuis. 't Is daar een schone, nieuwerwetse herberg, met een vloer in twee kleuren, wit en blauw, en blinkende tafels en stoelen. Ze zitten daar niet op hun gemak. Maar het hoort nu eenmaal bij een fatsoenlijke begrafenis en ze willen geen praatjes achter hun rug. De mulder moet een borrel meedrinken. Ze vinden het schoon van hem dat hij naar de dienst is gekomen. Hij was het aan niemand verplicht. Aan de boeren van de Hoogt heeft hij helemaal geen vette klanten en de een weet het van de ander hoe dik ze bij hen in het krijt staan.

De mulder weet dat hij nu wat zeggen moet. Hij doet het tussen de twee helften van zijn borrel in.

"Die Klotter van jullie," zegt hij, "die zit er nu onder. En voor

de rest laten wij het alles maar stilletjes aan Onze Lieve Heer over. Hij is al zijn leven een stille, hardwerkende mens geweest en bij mijn weten heeft hij nooit iemand kwaad gedaan. En dat zijn voor mij de dingen die meetellen als er over een mens moet geoordeeld worden.”

En dan wipt de mulder de rest van zijn borrel om. Hij moet er nog een nemen. Want hij heeft goed gesproken. Zijn woorden gaan mee naar de Hoogt en zullen daar lang onthouden blijven.

Als de mannen voortgaan staat hij ze van uit zijn deur na te kijken. Een miezerige troep is het, lijk ze daar op een troppeltje bijeen door de straat gaan, ongemakkelijk in hun stijve, maffe kleren. De mulder kent ze sinds jaren en hij heeft ze nooit anders geweten. Raad nemen ze van een vreemde niet aan en hulp nog minder. En vreemd zijn al de mensen die niet op de Hoogt gewonnen en geboren werden. En lijk ze elkander daar noemen, de een kent de ware naam van de ander niet. In het dorp worden ze dikwijls de Oude Belgen geheten omdat ze in alles jaren achteruit blijven. En zo rauw en gierig is er de grond dat geen fatsoenlijke boer er wonen wil.

Zwijgend gaan de Hoogters door de lange straat en ze kijken er niemand aan. Over de steenweg, een eindeken in de laagte naar de Hoogt toe, staat het herbergskén van de Kruk, de kalfverstruiser. Vandaar tot de Hoogt zijn er geen huizen meer. 't Is een ouderwets herbergje met een roodstenen vloer waarop wit zand ligt gestrooid. Daar zijn die van de Hoogt beter thuis. Ze zitten er gerust op de harde stoelen en op de stevige withouten tafeltjes mogen ze bonken met hun harde vuisten als ze daarmee hun woorden kracht bijzetten moeten. Ze mogen er op de grond spuwen en hun pijp uitkloppen op hun schoenzool. Daar moeten de Kruk en zijn wijf nog voor de eerste keer wat op

zeggen. De kruk is er zo een die zelf uit ruw hout is gesneden, een die met iedereen zaken doet en met iedereen weet om te gaan. Ze kunnen daar ronduit over alles en over iedereen hun gedacht zeggen. Het blijft er tussen de muren.

In het molenhuis dronken ze elk twee borrels, ze hadden het zo afgesproken. Hier bij de Kruk staat er geen maat op. Morgen en al de andere dagen is er nog werk genoeg op de Hoogt, daarom maken zij er nu maar een heiligdag van. Het gebeurt ook alle dagen niet dat er van de Hoogt een begraven wordt, dan nog een die aan een stukjes hooizeel ging hangen.

“Durft alleman niet!”

Zo roept Bunt en meteen bonkt de eerste vuist op de tafel. En daarmee en met de sterke borrels van de Kruk komen de tongen los. Neen, wat Klotter met zich zelf heeft gedaan, dat durven er niet veel. En waarom hij het deed? Laat ze daar in het dorp nog maar lang achter raden. Op de Hoogt is dat voor niemand een geheim. Die laatste pootziekte, in de voorwinter, daar moeten ze 't in zoeken. Klotter zijn stal had er het zwaarst onder te lijden. Zijn twee beste koeien, hij had er vijf, heeft hij toen in de grond moeten stoppen. En een heel nest biggen, het waren er negen.

“Komt dat maar te boven, haalt dat maar weer in!”

Nu is het de vuist van Bottenhaak die er kracht bij zet.

“En als ge daarbij al tot over uw oren in de schuld steekt!”

Voor de kruk hoeven ze het niet te verzwijgen. Hij koopt sinds jaren hun kalveren en weet zo goed als die van de Hoogt zelf hoe het daar gestaan en gelegen is. Welke grote zot daar de eerste van allemaal gaan boeren is, dat weten ze niet, dat weet niemand nog. Maar een heel grote zot moet het geweest zijn, want zou er nog ergens op de wereld zulke slechte grond bestaan? Ze hadden altijd gehoord van de Spitsmuis, een oud,

uitgedroogd en stinkrijk vrouwmens. Ze woonde in de stad, in een van de duurste huizen daar, met trappen voor de deur en binnen alles in de klare marmer. Daar moesten ze elk jaar op halfmaart de pacht gaan betalen. En hoe dat daar ging zullen ze hun leven blijven onthouden.

Een hovaardige aap van een huisknecht, met een zwart en wit gestreept vestje aan, kwam de deur opendoen.

“Klompen uit op de mat!”

Dat was zijn welkom. Daarna mochten ze op een rijtje achter hem aan, op hun dikgestopte sokken, door de gang over die spiegelgladde marmer. Hier en daar stond een deur open. Daar konden ze dan dikke tapijten zien liggen. Ze zagen er zware eiken meubels en daar stond het zilver zo maar bloot op te blinken. Aan het eind van de gang deed de knecht een kleinere deur open. Daar moeste ze binnen. Er lag ook een tapijt, niet zo schoon meer als die andere, maar ook zo dik dat ze er tot hun enkels in zakten.. Ze mochten er op een gewone harde stoel gaan zitten. Daar kwam de Spitsmuis hen vinden. Met een lang en dun gouden staafken hield ze een bril voor haar ogen. Ze keek de een na de ander eens aan en probeerde hun namen te zeggen. Dan ging ze op die schone kussenstoel achter haar schrijftafel zitten. De papieren lagen er gereed en het werd een zorgvuldig tellen en natellen van elk hoopje zuur-gewonnen vijffrankstukken. Als het allemaal in orde werd bevonden nam de Spitsmuis afscheid met een merci-en-tot-volgend-jaar. Dan mochten ze nog mee met de knecht naar de keuken waar ze onthaald werden op een dun, halfgroen sigaar-ken en een plat fluitjesbier. Daarna trokken ze weer, de knecht voorop, de gang door naar hun klompen ginder ver.

“Stik, godverdomme!”

Dat zei Zwarte Jan, zo elke keer als ze buiten op de stoep ston-

den. Maar dat kon die knecht al niet meer horen, zo vlug was hij om de deur achter hen dicht te doen.

“Moet die ooit van zijn leven op de Hoogt komen dan vliegt hij met hoot en poot de mestput in.”

Dat zij Bottenhaak, ook elke keer op die stoep.

En dan haastten ze zich om tussen die hoge, rijke huizen weg te zijn, terug naar hun armoe op de hei, met een nieuw zorgengjaar in ‘t vooruitzicht.

Bij de Kruk bleef er dan een lieterse fles klare aan. Om de smaak van dat afwaswaterbier van de Spitsmuis weg te spoelen. En dan begonnen ze met hen verhitte koppen plannen te maken. ‘t Zou zo niet blijven duren.

“Neen, om de godverdomme niet!”

Daar moesten andere reglementen komen en ze zouden de Spitsmuis naar de Hoogt halen om haar eens te tonen hoe haar volk daar te wonen zit. Bij Zwarte Jan lag er al lang geen vloer meer in zijn huis. De bedden stonden er op de blote grond en ze namen het zand mee onder de deken. Bunt had hoognodig een nieuw dak vandoen. Bij Bottenhaak liep er een scheur vanonder naar boven door de gevel, men kon er op plaatsens zijn hand door steken. En zo was er overal wat. Ze zouden naar de schoolmeester gaan en hem een goedgepeperde brief laten schrijven. Daar moet het dan alles in staan. Ja, meester Baks doet dat wel als ze ‘t hem vragen.

Maar voor ze weer op de Hoogt aankwamen was de hitsigheid uit hun koppen gewaaid. Niemand ging er naar meester Baks, daar werd geen brief geschreven en het volgend jaar stonden ze weer op hun kousenvoeten voor de Spitsmuis.

Tot het gebeurde dat de Spitsmuis helemaal uitdroogde en dood ging. Haar hele familie had daar al lang op zitten wachten. De Hoogt werd verkocht. Die er woonden wilden er echter niet

weg. Zij kregen de voorkeur, zo menselijk was die familie dan toch, en ze hebben hun hoefvetjes gekocht allemaal geleend geld. Waar ze eerst voor de pacht hadden gewerkt moeten ze 't nu voor de intrest doen en de afkorting. Halfmaart is één oktober geworden en de notaris woont drie huizen verder dan de Spitsmuis. Dat is het enige verschil.

En daarom heeft de Klotter zich verdaan. Hij zag geen uitkomst meer, de mens.

"En dat wijf van hem," zegt Bunt, "die zit er vast ook voor iets tussen."

De andere zwijgen plots. Ze wippen hun borrel om en de Kruk mag weer schenken. Bunt wordt gewaar dat hij te veel heeft gezegd. Dat zijn dingen die op de Hoogt moeten blijven. Ze mogen de Kruk dan nog zo vertrouwen, alles hoeft hij daarom niet te weten.

"Ja, die Klotter," begint Zwarte Jan tenslotte, "die zit er onder en hij zal er voor 't eerst niet meer onderuit komen."

Zo is het en daar is niets meer aan te veranderen. Maar ze hebben hem fatsoenlijk begraven. Daar drinken ze nu op.

"Dat ze 't onze Klotter maar eens nadoen," zegt Hummeljaan, "Zoudt gij het durven, Kruk?"

Neen, dat durft de Kruk niet en hij heeft er geen goesting voor ook.

"Dat durven die van 't dorp niet, dat durven alleen die van de Hoogt," zo doet Drieken ook en duitje in het zakje.

De andere zitten er een poos van te kijken. Die twee, Drieken en Hummeljaan, hebben ze nooit zoveel woorden achter elkaar horen zeggen. Die horen het gewoonlijk maar af.

Dan schimpt Bottenhaak:

"Die van 't dorp, ba... foert er mee!"

Hij roept niet, hij zegt het zo maar en hij sist er wat bij door

zijn grote voortanden. Hij is een gevaarlijk mens, men moet er mee oppassen.

Zwarte Jan is de sterkste man van uren in het rond. Voor een wedpartij droeg hij een zak kortmeel in zijn nek naar de molen. In één trek deed hij dat en toen droeg hij de zak nog naar boven ook. Maar van Zwarte Jan weet men altijd hoe men hem vast heeft. Met Bottenhaak is het helemaal anders. Hij is een heimelijkerd en daarbij erg kort aangebonden. Als hij het gaat menen wordt hij een beetje wit in zijn gezicht. Die hem kennen weten dat er dan niet veel meer nodig is om hem aan 't vechten te krijgen. De mannen weten het nog van in hun jonge tijd, toen ze de kermissen afliepen, hoe Bottenhaak meer met een mes dan met een pint in zijn handen stond.

Nu wil hij de Kruk opjagen. Maar die is wel slimmer. Hij doet of het hem niet aangaat. Door het venster ziet hij een kar aankomen met een kalf in de bak.

"Daar hebben we Beekman," zegt hij. "Deze morgen heb ik een kalf van hem gekocht, weeral zo'n dikbil."

Hij moet even gaan helpen met dat kalf.

"Weer zo'n billeman, hoort ge dat?" Sist Bottenhaak. "Een steek onder water noem ik dat."

"Och, vent, de Kruk is er zo geen."

Zwarte Jan mag zo spreken. Voor hem kruipt Bottenhaak in zijn hol. Zwarte Jan heeft hem eens en voor altijd mores geleerd toen hij het op een keer met hem aan de stok kreeg. Bottenhaak zijn mes vloog toen zo ver weg dat hij het nooit meer heeft teruggevonden. En Zwarte Jan had hem toen bij de nek, hield hem met zijn ene hand van de grond en neep maar, tot hij daar hong te krollen lijk een pierken aan een vishaak.

Daar is de Kruk terug, samen met Beekman, een blozend gezonde boerenmens. Hij zeg een goede dag maar krijgt geen

groet terug. Hij gaat bij de toog staan met zijn rug naar de Hoogters. Ze horen hem iets zeggen over het weder en hoe de Kruk daar op antwoordt.

Bottenhaak wil het nu met Beekman beproeven.

“Die van ‘t dorp, wat ze wel durven, Drieken? ... Iemand zijn grond onder de broek willen uitkopen, dat durven ze!”

En hij trekt een lelijk grimas naar die brede rug van Beekman. De Hoogters grinniken. Dat horen ze Bottenhaak liever zeggen. Ze zien die dikke nek van Beekman bloedrood worden. Hij drinkt zijn pint uit en is zo weer de deur uit.

Toen de Hoogt te koop kwam was Beekman onder de hand gaan bieden op enkele hectaren heigron. Daar doelde Bottenhaak op.

“Die van ‘t dorp, ba... Nooit hoort ge dat er iets gebeurt.”

“Gisteren hebben ze er anders een zijn oor van zijn kop getrokken,” zegt de Kruk.

Daar zitten ze toch even van te kijken. Maar als zij het de Kruk horen vertellen, vinden ze ‘t helemaal niets meer. Een kinder-ruzie, wat heeft dat te betekenen! Als het nu nog een oor van een grote mens was geweest.

“Ja,” zegt Bunt, “zo’n panneken-vol lijk Beekman er twee aan zijn kop heeft.”

Daar brullen ze om.

“Heeft Gas zo’n meisje, ja?” vraagt Zwarte Jan als de mannen uitgelachen zijn. Zo dat vindt hij wel spijtig. De schaliedekker is nog zo’n verkeerde niet, zo een die zich nooit te goed acht om met een Hoogter een borrel te drinken.

“En zou daar echt niets aan te doen zijn?”

“Hij is er overal mee naartoe geweest,” weet de Kruk. “Bij de beste doktoers van ‘t land. Gas kijkt op geen kosten als ‘t om zijn dochter gaat.”

Zwarte Jan begint met zijn kop te schudden, met een meelijdende glimlach.

“Die Gas valt me lelijk tegen. Ik dacht dat hij wijzer was. Wij, op de Hoogt, hebben geen doktoers nodig om gezond te zijn. We hebben er daar een die er meer van weet dan al de doktoers van de wereld.

Al de koppen keren zich nu naar de hoek bij het venster. Daar zit Jannekoob, op zijn eentje zo, stom te kijken met bei zijn handen op de knoest van zijn mispelaar. Alles beeft aan Jannekoob, zijn kop, zijn handen en zijn knieën. Alleen als hij zijn borrel omwipt, beeft hij niet. Daar gaat geen lek van verloren.

“Ze hebben het over u, Jannekoob!”

Hij hoort niet te best meer. Nu loeren zijn roodomrande ogen wantrouwig van de een naar de ander.

Bunt roep het allemaal in zijn oor van het meiske van Gas. En of Jannekoob daar soms raad voor weet?”

Een lange poos, intussen blijft het daar muistil, zit de oude man op zijn handen te kijken. Dan knikt hij.

“Gas moet er maar eens mee komen, met dat meiske.”

“Hebt ge het gehoord, Kruk?”

“Ge moet gij me Jannekoob niet leren kennen, Bottenhaak, ik kom daarvoor al lang genoeg op de Hoogt.”

Dat is goed gesproken van de Kruk. Hij belooft er nog bij het aan de schaliedekker te zeggen zo gauw hij die nog eens binnen krijgt.

Hummeljaan komt van zijn stoel, stapt wat onzeker naar het midden van de vloer en staat daar op zijn benen te wiegen. Hij steekt zijn hand op ten teken dat hij wat te vertellen heeft. Eer ge die vent zo ver krijgt moet hij minstens een dozijn borrels op hebben. Zo ver zijn ze dus al.

Hummeljaan vertelt van toen zijn Susken nog maar enkele weken oud was. Daar was toen een vreemd vrouwmens komen leuren met naaigerief. Ze hadden er niet van gekocht. Daarom was ze kwaad geworden en ze had naar de wieg gekeken waar Susken in te slapen lag. Toen de leurster al een hele tijd weg was en nergens nog te zien, begon Susken te huilen en met zijn beentjes te spartelen. Ze gingen naar het manneken kijken en zagen op allebei zijn beentjes een grote plek met van die blauwgrijze muizenharen! Ze hadden toen alles gedaan om die haren weg te krijgen, afgeknipt met de schaar, ingezeept en geschooren, ze bonden er een kattepoot tegen, ze deden er pekkel uit 't spelvat aan, maar niets had geholpen. Dat haar stond er zo weer op en eens zo dik. Toen hadden zij er Jannekoob bij geroepen. Die bracht het zwart boekskes mee. Hij had het amper open en zeker nog geen twee regels gelezen of daar sprong een muis uit Suskens wieg. Een muis zo groot als een jong konijn en met een staart van wel anderhalve meter. Gelukkig stond de achterdeur open en zo was die spookmuis buiten gelopen. En op Suskens zijn beentje was er geen pijlken haar nog te zien.

Dat verteld Hummeljaan en nu staat Drieken daar. Ook met zo'n verhaal over een van zijn klein mannen, hij weet niet juist meer welk van de zeven. Daar was ook toverij in het spel en zonder Jannekoob zijn zwart boekskes hadden zij er nu nog mee zitten houden.

Nu komt er geen eind meer aan. Geen huis op de Hoogt of Jannekoob heeft er zijn wonder verricht. Maar hij komt vermogen heks of duivel niets meer. En dan horen ze zo spreken van die Gas. Een domme vent, dat is hij, met al dat goed geld aan doktoers te verprutsen. Op de Hoogt moet hij zijn met dat meiskes. Daar komen er van veel verder naartoe. Dat zwart boekske is overal bekend en ze hebben er Jannekoob al veel

voor geboden. Hij heeft maar te willen om schatrijk te zijn. Maar hij doet zijn boekske niet weg. Hij mag het niet wegdoen. Omdat het een erfstuk is, nog van zijn overgrootvader. Daarbij, als een ander het aanraakt, verbrandt hij zijn vingers en dat is door niets of niemand te genezen. Als Jannekoob ooit sterft moeten ze 't met de vuurstang bij hem in de kist leggen. "Kwestie van de ongelukken die er mee kunnen gebeuren, verstaat ge dat, Kruk?"

Ja, de Kruk verstaat dat heel goed. En de eerste gelegenheid de beste spreekt hij er met de schaliedekker over.

De Kruk meent het en hij is er hun zelfs dankbaar om. Ze mogen er nu een drinken op zijn kosten. Hij hoort niet alle dagen zulke dingen niet vertellen.

Het is de Hoogters naar het hart gesproken. Zwarte Jan geeft ook een rondeken en dan doen ze't allemaal. Ze krijgen er gloeiend-hete koppen bij. Ze zullen het nog eens gaan veranderen ginder op de Hoogt, die van 't dorp eens laten zien wat voor felle boeren zijn. Ze gaan de hele hei omrijden en ze gaan het Broek afwateren. Dat wordt daar allemaal korenland met de tijd, een zee van koren zal daar staan. En vetweiden maken ze daar, met honderden runders, prijsvee allemaal. Ze gaan een rasstierken kopen, zo'n geblokt Hollandertje, een met papieren van het stamboek. Kees, zoon van Sjoerd en Stina, zo staat dat op die papieren, of zijn er soms die denken dat ze 't niet weten! Dan moet de Kruk voortaan naar de Hoogt wil hij een dikbil hebben. En ze gaan er mee naar de fokdagen en ze kappen er al de eerste prijzen weg. En Beekman en al die van 't dorp zullen er naar kunnen fluiten. "Ontploffen van jaloerzigheid, dat doen ze nog met de tijd!" Tiert Bottenhaak. En allemaal vallen ze aan 't razen en hun vuisten bonken als hamers. Het wordt daar een lawaai van alle duivels. De Kruk

staat veilig achter zijn toog, te lachen en te knikken maar. Intussen denkt hij er het zijne van, weet dat er straks, nog voor ze weer thuis zijn, van hun bravoer niets meer zal overschieten. Hij kent het vee van de Hoogters, dun te poot en schraal van buik, men kan er zijn pet aan hangen.

Tot Jannekoob overeind sukkelt en met zijn stok op de vloer tikt. Hij zegt dat het nu wel is. Ze hebben Klotter schoon begraven, ze hebben hun plicht gedaan tegenover die mens van de Hoogt. Als ze nu nog langer blijven komen er alleen maar vodden van.

Voor 't afscheid en de goede vriendschap met de Kruk drinken ze staande nog een laatste borrel. Dan gaan ze.

Buiten staan ze een poos onwennig te keren in de felle zon. Ginder is het dorp met het rood van de huizen onder en tussen het groen van de bomen. En daar de grauwe hei met de lange, luie zandweg, helemaal naar de Hoogt toe. Hun weg. De hitte van het zand slaat terug in hun gezichten en maakt hun van de drank suffe koppen nog zwaarder. Ze zeggen al spoedig niet veel meer. Nog een vloek af en toe in het terugkerend beseffen van hun nietigheid en onmacht weer.

Zo gaan ze daar, de Hoogters alle zes, moeizaam sloffend door het hete zand. Klotter zijn ze kwijt. Och, daar zal niets anders om worden. Ze zullen de Hoogt terugvinden lijk ze haar verlaten hebben en de Hoogt zal immer blijven wat ze is. Wat gingen ze ook weer doen, wie sprak daar van dat stierken? Een grote zot moet dat geweest zijn, een hele grote zot!

Leo Op de Beeck

De gemeenteraad 100 jaar geleden

Tijdens de zitting van de gemeenteraad van **5 augustus 1901** beraadslagen de leden over de toelage die de gemeente zal geven aan de bouw van een nieuwe sacristie en de verbouwing van het kleine torentje aan de Sint-Bavokerk. Van de 8423,92 frank zal de gemeente 1400 frank voor haar rekening nemen.

De gemeenteraad past de politiereglement m.b.t. de verplichting om een woonst- of verblijfsverandering te melden aan het KB van 30 december 1900 aan.

Tenslotte stelt de raad in geheime stemming de heer Louis Wens aan tot lid van het armenbestuur in vervanging van de overleden J.B. Roes.

De gemeenteraad krijgt in de zitting van **18 september 1901** een uitgebreide agenda voorgeschoteld.

Vooreerst keurt de raad een raming voor de bouw van een godshuis in Oosthoven goed.

Vervolgens is de raad het eens met de aankoop van brandspuiten voor de brandweer, met inbegrip van "zestig meter lederen darm en twaalf kostumen voor de twaalf aan te stellen pompiers". De begroting hiervoor beloopt 4179 frank, waarvan een deel gedragen wordt door de centrale overheid.

De raad verhoogt de 'grondlasten' met 3 opcentiemen; deze opbrengst moet dienen voor het onderhoud van de buurtwegen. De begrotingen van de kerkfabrieken worden eveneens goedgekeurd.

Bij de 10-jaarlijkse volkstelling (31 december 1900) telde de gemeente 3077 inwoners; door het toegenomen aantal inwoners krijgt de gemeentesecretaris een weddeverhoging tot 1200 fr. per jaar. De gemeenteraad beslist eveneens dat iedere agent

CORSENDONCA

die deelnam aan de werkzaamheden van de volkstelling een bedrag van 0,08 fr. per genoteerde persoon, als vergoeding krijgt.

Tenslotte vraagt de burgemeester aan de raadsleden na te denken over de intentie van de pastoor van Oosthoven om zijn pastorij aan de gemeente te verkopen. Dit punt zal in een latere zitting – na kennisneming van de voorwaarden - ten gronde besproken worden.

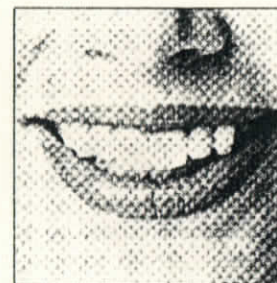
Hugo Miguet

Inhoud

Voorwoord	blz. 1
Een schrijver uit eigen dorp	blz. 3
De archeologische potentie in een bouwplan bij Eigen te Oud-Turnhout	blz. 4
Het wonder van Corsendonk	blz. 16
Archeologische vonsten te Oud-Turnhout	blz. 24
Klotter blz. 26	
De gemeenteraad 100 jaar geleden	blz. 50

delta lloyd

BELEGGINGSADVIES

ONS DOEL, UW GLIMLACH

**KANTOOR OOSTHOVEN
POLDERSTRAAT 29
TEL. 014/41 16 35**

**KANTOOR OUD-TURNHOUT
STWG. OP TURNHOUT 22
TEL. 014/45 37 73**